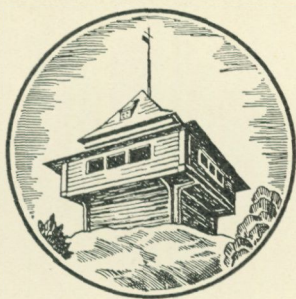

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 1938

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1938

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

Omslagets första sida med motiv från Dalagården på Skansen efter fotografi av Olof Ekberg; sista sidan med interiörbilder från Glashyttan på Skansen efter fotografier av Ateljé Wahlberg.

Tryckt hos

Tryckeriaktiebolaget Thule, Stockholm 1938

ERNST KLEIN

av Sigfrid Svensson

Det var en marskväll på Skansen förra året. Vår etnologiska kamratsammanslutning hade anordnat föredrag med bordssamtal och omständigheterna hade gjort, att vi fått upplåten åt oss Laxbrostugans gillessal. Diskussionen gällde det ekonomiska välståndet som grundval för kulturellt framåtskridande. Miljön var ypperlig för ämnet, den gamla praktfulla bergsmanssalen gav ett stunt men påtagligt bidrag till diskussionen. Ute var det bistert kallt, men inne hos oss flammade en väldig stockvedsbrasa. Så begärde Ernst Klein ordet. Vi sutto stumma och lyssnade och vi som kände talaren bäst, voro väl också gripna av kontrasten mellan sjukdomsbunden yttre gestalt och tankarnas fria flykt, oberäknelig och eggande som i gamla dagar. Det var ett hektiskt anförande, ett programuttalande, som nu efteråt synes som det sista stora uppflammandet av en eld som snart skulle vara utbrunnen. Tankar och ord hos de flesta av oss andra rörde sig under meningsutbytet på marker, som kanske voro fastare och säkrare än dem Ernst Klein beträdde, men ack samtidigt också så mycket mer begränsade. Vi hade nog i allmänhet föreställt oss, att ämnet gällde högkonjunktur, depression och kulturvågor inom vårt eget land och under historiskt gripbara tider. Klein vidgade problemet och lät tankarna svepa kring svenska bönder, polartrakternas eskimåer och Eldslandets vildar. För honom hade den etnologiska forskningen inga gränser i tid och rum. Och dess frågeställningar gällde icke blott materiell välmåga utan också andlig standard.

Innan nästa månad var utgången, skulle Ernst Klein icke mer vara i livet. Valborgsmässoatten kom det smärftulla budet om hans död. En valborgsmässoafton tre år tidigare hade Nils Lithberg gått bort. Så har det nordiska folkliwets gamla festdag blivit en sorge- och minnesdag för nordisk folkliwsforskning. Och de lidna förlusterna äro så mycket kännbarare för en forskning, som ännu är så ung, att båda dessa högt begåvade vetenskapsmän, som bortrycktes redan i sin mannaålders mitt, ändock höra till pionjärerna.

Ernst Klein var född 1887. Innan han 1921 kom i Nordiska museets tjänst hade han i vida kretsar gjort sig känd som en skicklig tidningsman och lärd kulturskribent. Som utrikesreporter hade han intervjuat Kerenski under hans regeringsintermezzo, legat vid fronten i finska inbördeskriget och varit med i Paris under Versailleskongressens dagar. När den som skriver dessa rader var åtskilliga år yngre än han är nu, frågade han en gång undrande sin äldre kollega, hur det varit möjligt för honom att som journalist kunna slita sig loss från världshändelsernas virvel och det skeende nuets fantastiska drama för att gå över till forskarens och museimannens mera tysta liv och dolda existens. Även då gav Ernst Klein i ett långt men lugnt svar en programförklaring, som var värd att lägga på minnet. Vad gör det att man vinner hela världen, om man ej får leva ett eget liv. När allt kommer omkring, menade han, är forskarens evigt obegränsade värld större än någon annans. Ernst Klein hade genomskådat den yttre storhetens imaginära sken och hans vinst härmed hade blivit det bästa av allt: att vara en harmonisk och god människa. Sådan var han i kamratkretsen, även när han levererade en snärtande kritik, och sådan var han inte minst, när man såg honom som lycklig familjefader i kretsen av de sina. De sista årens sjukdom bröto icke ned hans mod och tillförsikt. Dock saknades icke pessimism och bitterhet i Ernst Kleins liv under denna tid, men orsakerna härtill kommo utifrån. Hans känsliga sinne intensifierade förföljelserna av hans ras ute i världen till en tragisk upplevelse av rent personlig art.

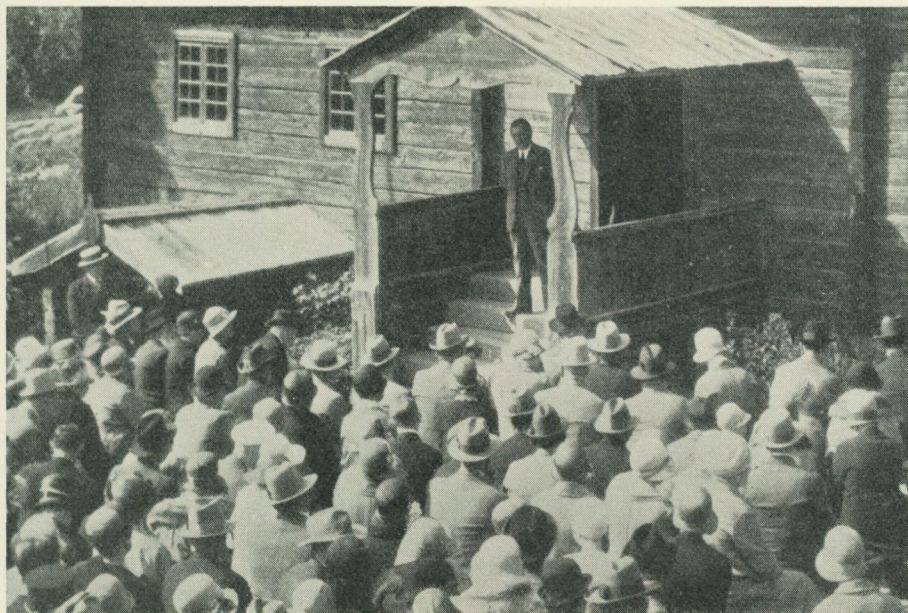

Bild 1. Ernst Klein talar från Älvrosgårdens förstukvist vid Studiekamratens Skansfest i juni 1929.

Bild 2. Ernst Klein vid skrivbordet hemma i Mörby. Foto M. Claréus 1937.

Om Ernst Klein som tidningsman menat, att övergången till museiyrket skulle betyda rikligare tillfällen för vetenskaplig forskning, misstog han sig. Hans nya yrke krävde även det i hög grad en praktisk daglig gärning. Betecknande är, att Kleins främsta rent vetenskapliga arbete, boken om Runö, som utgavs 1924, är tillkommen i början av hans museibana. Även senare förmådde han dock medhinna värdefulla uppsatser i olika fackpublikationer, åtskilliga därav tryckta i Fataburen. Han har bl. a. skrivit om julfirandets kalendariska spörsmål, om primitiva föreställningar i nordiska slaktriter och han har också behandlat så olika problem i lapsk kultur som folkkonst och byggnadsskick, det senare i uppsatsen Den lapska torvkåtan som nordisk husform i Fataburen 1926. Redan 1927 skrev Klein i den av honom redigerade årsskriften Hävd och hembygd sin uppseendeväckande uppsats om Folkdans och folklig dans, där han gjorde boskillnad mellan yngre tillsatser i folkdanserna och deras äldre verkligt folkliga beståndsdelar. Året efter publicerade han en ny uppsats härom i Ord och bild och en posthum uppsats Om polskedanser i Svenska kulturbilder visar, att han under åren blev trogen sitt folkdansintresse. Under det sista årtiondet hade Klein uppställt som sitt främsta vetenskapliga mål en utforskning av det svenska ostkustfisket. Nu blevo aldrig föresatserna mer än till ansatser. En hel del resultat hann han likväl framlägga, speciellt om båttypernas historia. Så skrev han 1932 i Fataburen om Vikingaskeppens ättlingar i svenska farvatten och senare i Nordisk kultur om De klinkbyggda allmogebåtarna på nordiskt område.

I flera avseenden kom dock Kleins insats som forskare att få det ofullbordades prägel. Detta berodde givetvis inte enbart på yttre omständigheter utan hade också sina personliga orsaker. Begåvning och fantasi ägde Klein i riklig mån, men däremot hade han svårare för den planmässighet och det tålmod som forskarkallet också kräver. I stället framstår Kleins gärning som pedagog så mycket mer som ett rikt och fullt livsverk. Redan som ung student kom han i förbindelse med folkbildningsrörelsen och under ett par år var han verksam som lärare på

Brunnsvik. Journalisten Ernst Klein kände sig säkerligen också alltjämt som en folkuppfostrare — och vilken pedagog har för övrigt ett ansvarsfullare och möjlighetsrikare lärarekall än en tidningsman. Sedan han skiftat yrke fick han efter några års vanlig museitjänstgöring på Nordiska museet från och med 1924 tillfälle att som ledare för Skansens "folklivsframställningar och levande folkkonst" låta sina pedagogiska och dramatiska intressen på ett rikt och originellt sätt utveckla sig och blomstra. Folklivet på Skansen kulminerade i den stora vårfesten, där man, som Klein själv beskrivit det, "för en vecka levde i historisk maskerad med allsköns skämtan — och allvar på botten". Men hur uppsluppen uppfinningsförmågan än var, hur allvarligt än syftemålet och hur uppoffrande än arbetet, så blevo dessa vårfester dock näppeligen de publikframgångar, som den hårt beträngda stora museiinstitutionens ekonomiska behov krävde. Klein hade icke helt och hållet kontakt med den moderna publikens krav på underhållning — de historiska kostymfesterna hade sett sina bästa dagar. Som Sveriges förste museielektor fick Klein 1929 i Nordiska museet ett rent pedagogiskt uppdrag, som var av mera realistiskt kynne och som säkerligen också på ett mera effektivt sätt motsvarade tidens praktiska behov. Genom föreläsningsserier, skolvisningar, pedagogiska utställningar, folkuniversitetskurser etc. nedlade Klein som museielektor ett intensivt arbete på att levandegöra de stora museisamlingarna. Enorma skaror av ungdom och lärare ha lyssnat till hans fängslande berättarförmåga och en ännu större publik nådde han genom sitt kulturhistoriska författarskap. För skolorna har han bl. a. skrivit två sådana roliga läseböcker som Svenska vildar och Medeltida liv i fest och vardag. Hans främsta arbete är dock det stora verket Bilder ur Sveriges historia, 1931—32, där han hade djärvheten att radikalt bryta mot vad som var slentrianmässigt och traditionsbundet i de gängse historiska läro- och läseböckerna. Det uppbyggande kulturarbetet har i hans framställning satts som det väsentliga i historien. Med dramatisk skicklighet och konkret gestaltsförmåga ha olika arter av kulturlivet ställts sida vid sida och suggestivt visas, hur gene-

rationernas insatser gripa in i varandra som kuggar i hjul. Både genom innehåll, form och utstyrsel är Bilder ur Sveriges historia ett genombrottsverk. I tidens strävan att i folkundervisningen lyfta vår odlings historia fram i ljuset har Ernst Klein med detta sitt arbete gjort en insats större än någon annan svensk före honom.

Någon dualism existerade icke mellan Ernst Klein som forskare och pedagog utan dessa båda sidor av hans väsen och verksamhet hörde nära samman och voro till stor inbördes hjälp och eggelse. Inte minst visar Bilder ur Sveriges historia att någon skillnad icke behöver föreligga mellan populärt skrivsätt och vetenskaplig framställningsmetod, när det gäller humanistiskt vetande. Att skriva en sak så att den förstås av många ställer ökade krav på logisk tankegång och att författaren själv vet, vad han vill säga. Den stora styrkan i Ernst Kleins verksamhet både som lärare och lärd var förmågan att kunna se gången liv i konkret form. När han på Skansens vårfester trolade fram bilder ur det förflutna, var detta på samma gång en studiemetod. Och ändock blev aldrig den yttre formen för honom det väsentliga. Att etnologien alltid innerst gäller kunskap om människan hade i honom en lidelsefull förfäktare. Aldrig var han så rädd för något, som att studiet inom hans ämne av de materiella företeelserna skulle bli sig självt nog och glömma bort människorna, som tänkte, kände och handlade bakom redskapen. Att få fram människan i historien var ledstjärnan i hans "Bilder". Sinnet för det mänskliga präglade också i högsta grad Ernst Kleins egen personlighet.

Denna minnesartikel är till väsentlig del tillkommen en valborgsmässoatt och under åsynen av ett bål som höll på att brinna ned. Den gamla symboliken blir självklar. Människan förbränner sig själv i sitt liv och i sin gärning. Men det stora är, att människoandens lågor fortsätta att värma i vänskap som givits, i idéer som väckts och i verk som tagit gestalt.